



## PRIORITY DIRECTIONS FOR ENHANCING PERSONAL SPIRITUALITY AND MORALITY IN THE CONTEXTS OF A SECULAR STATE AND THE ISLAMIC RELIGION

**A.Yembergenov**

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor*

*Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz*

*Department of "National Idea, Foundations of Spirituality and Legal Education,"*

*Nukus, Karakalpakstan*

### ABOUT ARTICLE

**Key words:** Moral and spiritual culture, values, social consciousness, social environment, ethics.

**Abstract:** The article analyzes the priority directions for the formation and development of personal spirituality and morality in the conditions of a secular state, while preserving the important role of Islam as a traditional religion and a cultural factor.

**Received:** 19.12.25

**Accepted:** 20.12.25

**Published:** 21.12.25

## DUNYOVIY DAVLAT VA ISLOM DINI KONTEKSTLARIDA SHAXS MA'NAVİYATI VA AXLOQINI YUKSALTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

**A.Yembergenov**

*NDPI "Milliy g'oya, manaviyat asoslari va huquq ta'limi" kafedrası*

*Falsafa fanlari nomzodi, dotsent*

*Nukus, Qoraqalpog'iston*

### MAQOLA HAQIDA

**Kalit so'zlar:** Axloqiy-ma'naviy madaniyat, qadriyat, ijtimoiy ong, ijtimoiy muhit, axloq.

**Annotatsiya:** Maqolada an'anaviy din va madaniy omil sifatida islomning muhim rolini saqlab qolgan holda dunyoviy davlat sharoitida shaxs ma'naviyati va ma'naviyatini shakllantirish va rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilinadi.

## ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ДУХОВНОСТИ И ПРАВСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА И ИСЛАМСКОЙ РЕЛИГИИ

**А. Ембергенов**

*Кандидат философских наук, доцент*

*Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза*

*Кафедра «Национальная идея, основы духовности и правового образования»*

*Нукус, Каракалпакстан*

## О СТАТЬЕ

<p><b>Ключевые слова:</b> Нравственно-духовная культура, общественное сознание, нравственность.</p>	<p><b>Аннотация:</b> В статье анализируются приоритетные направления формирования и развития духовности и нравственности личности в условиях светского государства при сохранении важной роли ислама как традиционной религии и культурного фактора.</p>
---	--

**Kirish.** Agar O‘zbekiston aholisining qariyb uchdan bir qismini tashkil yetuvchi zamonaviy yoshlar haqida gapiradigan bo‘lsak, shuni ta’kidlash kerakki, ushbu ijtimoiy guruh hayotining turli jabhalari, jumladan, qadriyatlarga yo‘naltirilganlik va turmush tarzi ilmiy qiziqish uyg‘otadi, chunki zamonaviy yoshlar vaqt o‘tishi bilan va yaqin kelajakda o‘zgaradi, yehtimol ustuvor vazifaga aylanadi.

Zamonaviy jamiyatning o‘zgarishi sharoitida eski qadriyatlar tizimi yangilangan, o‘zgargan ijtimoiy voqelik talablariga javob bera olmagan uchun faol yemas. Bunday vaziyatda odamlarning ommaviy ongining ahvoli, ayniqsa, yoshlarning ahvoli beqarorlik va qadriyatlarning ziddiyatlari bilan tavsiflanadi. Natijada, qadriyatlar masalasiga qiziqish kuchayadi va jamiyatdagi ushbu qadriyatlar tizimi amalga oshirilayotgan faoliyatning meyoriy-tartibga solish xususiyatiga asoslanadi.

Zamonaviy yoshlar hayotining kundalik sohalarida, masalan: oila, siyosat, millatlararo munosabatlar, din, salomatlik, bo‘sh vaqtdan unumli foydalanish kabi qadriyatlarni tahlil qilish orqali yoshlarning qadriyatlarga bo‘lgan pozitsiyalarining yo‘nalishlarini aniqlash mumkin.

Axloqiy-ma’naviy madaniyat fuqarolik jamiyatida kishilarning munosabatlarini tartibga solishning asosiy vositalaridan biridir. An’anaviy jamiyatlarda axloqiy-ma’naviy madaniyatni shakllantirish, axloqiy tarbiya vazifasini din bajaradi, an’anaviy jamiyatlar yemirilishi, demokratik, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati barpo yetilishi davrida oqilona axloq bu vazifani bajaradi. Axloq nazariyotchilari axloq va boshqa axloqiy tamoyillar o‘rtasidagi farqning o‘ziga xos tomonlarini nazariy jihatdan tasdiqladilar.

Globalashuv axloqiy-ma’naviy madaniyati va an’analari, mentalitetini bostirish, milliy ongni kosmopolitlashtirish orqali millatning o‘zini-o‘zi saqlash instinktlarini zaiflashtirishi mumkin. Binobarin, globalashuv sharoitida milliy-falsafiy g‘oyaga murojaat qilish, milliy mafkura va milliy-ijtimoiy o‘zini-o‘zi himoya qilish ongini shakllantirish, milliy va umuminsoniy

qadriyatlarning birlik darajasida birligiga yerishish muhim ahamiyatga yega. milliy-axloqiy qadriyatlarimizni xavf-xatarlardan uzoqlashtirish maqsadida zamonaviylik mazmuni.

O'zbek xalqi qadriyatlarini qabul qilish O'zbekistonning milliy va diniy mavjudligidan voz kechishini anglatmaydi. Axloqiy-ma'naviy madaniyat amaliy ma'naviyatni belgilaydi. Axloqiy madaniyat jamiyat, har qanday ijtimoiy guruh tomonidan yerishilgan axloqiy rivojlanish o'lchovidir. Bu o'lchov inson faoliyatida o'zlashtirilgan va amalga oshirilgan ma'naviy boylik bilan tavsiflanadi. Ma'naviy madaniyat ham ma'naviyat kabi ma'naviy ongni, axloqiy munosabatni va ma'naviy faoliyatni o'z ichiga oladi.

Ma'naviy turmush tarzi moddiy-ijtimoiy borliq asosidagi moddiy turmush tarzini, tuzilishini belgilaydi. Chunki har bir ijtimoiy-iqtisodiy formatsiya o'z xarakteriga ko'ra o'ziga xos ma'naviy hayotga yega. Jamiyatning ma'naviy hayoti tushunchasi ko'pincha "ijtimoiy ong" tushunchasi bilan tenglashtiriladi. Biroq, ular bir-biriga yaqin tushunchalar bo'lsa-da, ularni tenglashtirish to'g'ri bo'lmaydi. Agar ma'naviy hayot yeng umumiylikni ifodalab, keng qamrovga yega bo'lsa, ijtimoiy ong uning tarkibiy qismi, ko'lami nisbatan cheklangan. Jamiyat ma'naviy hayotining barcha tarkibiy qismlarini (madaniyat, dunyoqarash, an'analar, ta'lim, kasbiy faoliyat va boshqalar) ijtimoiy ong tushunchasiga bog'lab bo'lmaydi. Kishilar bilim, qarash va nazariyalar asosida, moddiy va iqtisodiy faoliyat kabi ma'lum siyosiy va axloqiy g'oyalarga asoslanib harakat qiladilar. Qarashlar va nazariyalar jamiyat hayotida muhim o'rin tutadigan ijtimoiy ong sohasiga mansubdir.

Ijtimoiy ongning maqsadi ijtimoiy borliq, shaxsni o'rab turgan voqelikdir. Ijtimoiy ong bir hil yemas. Ijtimoiy borliq rang-barang va ko'p qirrali yekanligiga ko'ra, uning aksi bo'lgan ijtimoiy ong ham murakkab tuzilishga yega. Ijtimoiy ongning tarkibiy qismlaridan ijtimoiy ong darajalari - ilmiy-nazariy va oddiy-maishiy ong, ijtimoiy mafkura va ijtimoiy psixologiya, ijtimoiy va individual ongni to'g'ri tushunish va boshqalar. ko'rsatish mumkin.

Ijtimoiy ong shakllarining o'zaro ta'siri va ta'sirini aniqlash alohida ahamiyatga yega. Ijtimoiy borliq ijtimoiy ongdan mustaqil ravishda mavjuddir. Binobarin, ijtimoiy taraqqiyotning manbai "shaxslar boshida", "ularning g'oyalari"da yemas, balki jamiyatning moddiy hayotida, yeng avvalo, siyosiy, huquqiy, falsafiy, ijodiy, diniy qarash va nazariyalardadir.

Ijtimoiy ong rivojlanishidagi nisbiy mustaqillik, asosan, quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

1. Ijtimoiy ong o'z rivojlanishida ijtimoiy borliqdan orqada qoladi. Ijtimoiy ongning bir qator shakllarida (din, axloq va boshqalar) ko'proq namoyon bo'ladigan qoloqlik tendensiyasi ijtimoiy ongning o'z mohiyatidan kelib chiqadi. Chunki ijtimoiy borliq o'zgarishi kerakki, ijtimoiy ong, mavjud g'oyalar, qarashlar va odatlar, bir butun sifatida ongning xarakteri ham shunga mos ravishda o'zgaradi.

2. Ijtimoiy ong (ayniqsa, uning ayrim yelementlari: siyosiy, nazariyalar va boshqalar) o'z taraqqiyotida hatto ijtimoiy borliqdan ham oshib ketishi mumkin. Demak, ijtimoiy ong ijtimoiy borliqdan albatta orqada qolishi shart yemas, u muayyan shart-sharoitlarga bog'liq.

3. Ijtimoiy ong o'z rivojlanishida jiddiy merosga yega. Mafkuraning har bir shakli (siyosiy, huquqiy, axloqiy va h.k.) o'z taraqqiyotida avvalgi mafkuraviy merosdan, ma'naviy boylikdan foydalanadi, o'zining asosiy qirralarini yashab, rivojlantiradi. Ijtimoiy hayotda g'alaba qozongan har qanday sinf o'z mafkurasini, madaniyatini yaratishda o'zidan oldingi ma'naviy boyliklardan voz kechmaydi, aksincha, ulardan o'z manfaatlariga muvofiq foydalanadi. Aynan meros sohasida ma'naviy boylik avloddan-avlodga o'tib boradi.

4. Ijtimoiy ong va mafkura haqiqatining faol ta'siri ham uning nisbiy mustaqilligining ifodasidir. Bu ilg'or g'oyalarga asoslanib, omma oldida turgan yeng muhim ijtimoiy vazifalarni amalga oshirishga qodir asosiy kuchdir. Rivojlanish jarayoni nafaqat ijtimoiy borliq va ijtimoiy ong o'rtasida, balki ijtimoiy ongning turli shakllari (siyosiy g'oyalar, axloq, fan, san'at va boshqalar) o'rtasida ham kuchli o'zaro bog'liqlik va ta'sirda davom yetadi. Umuman olganda, bunday ijobiy ta'sir tarixiy taraqqiyotning umumiy qonuniyatlaridan birini tashkil yetadi.

Ijtimoiy ong ijtimoiy va individual ongning o'zaro munosabatlarini to'g'ri belgilashda muhim uslubiy va nazariy-kognitiv ahamiyatga yega. Bir jihatni unutmaslik kerakki, jamoat va individual ongni tenglashtirish ham, ularni bir-biridan butunlay ajratib qo'yish ham to'g'ri yemas. Jamoat va individual ong bir-biri bilan dialektik aloqada, ular bir-birining mavjudligi bilan mavjud. Individual ong ham ijtimoiy ongdir. Ijtimoiy ong ham individual ongdir. Jonli konkret individlar, shaxsiyatsiz ijtimoiy ong bo'lishi mumkin yemas.

Ijtimoiy muhitdan tashqarida shaxs yo'q. Uning ongi ommaviydir. Biroq, bu ular o'rtasida teng belgi qo'yishni anglatmaydi, ular muhim farqlarga yega. Individual ong - bu shaxsning ma'naviy olami, muayyan konkret shaxsning fikrlari, qarashlari va odatlari yig'indisidir. Individual ong - bu shaxsning o'zini o'zi anglashi, o'zi, dunyo, jamoa, sinf va jamiyat haqidagi qarashlar tizimi. Bu qarashlarni faqat shaxsning "o'zi" bilan izohlab bo'lmaydi. Bu yerda shaxs yashaydigan obyektiv muhit (makro va mikro muhitlar birligi), u sinf ichida faoliyat yuritadigan ijtimoiy guruh, u mansub bo'lgan sinf, millat, oila, do'stlar va tanishlar va boshqalar. jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy ong jamiyatning yeng umumiy, qonuniy ongidir. Ijtimoiy ong ijtimoiy qonuniyatlarni anglash orqali vujudga keladi va faoliyat yuritadi. Ijtimoiy ong nihoyat ijtimoiy borliqning rivojlanish darajasiga mos keladi, uning o'zgarishi asosida o'zgaradi va rivojlanadi. Ijtimoiy ongni ko'p odamlarni qamrab olgan ma'noda tushunish mumkin yemas yedi.

Ijtimoiy psixologiya moddiy iqtisodiy munosabatlar, kishilar yashayotgan ijtimoiy sharoit, kundalik mehnat faoliyati natijasida orttirilgan tajriba, hissiyotlar, kayfiyat, fikr, odatlar, tasavvur

va orzularning ruhiyatida aks yetishidir. O'sha ijtimoiy tuyg'ular, kayfiyat va orzular ijtimoiy borliqning birlamchi va to'g'ridan-to'g'ri aks yetishi bo'lsa-da, ular umumlashgan va tizimlashtirilgan holatda yemas. Ijtimoiy psixologiya ijtimoiy-sinfy va milliy xususiyatga yega. Bu ijtimoiy guruhlar va sinflar, xalqlar, millatlar va yelatlar o'rtasidagi munosabatlar, turmush sharoiti va manfaatlarini aks yettiradi.

Shuning uchun ham ijtimoiy manfaatlar turlicha bo'lgan sinflar, xalqlar va millatlarning psixologiyasi bir-biridan keskin farq qiladi. Jamoatchilik mafkurasi - bu keng omma va ma'lum bir tabaqa manfaatlarini ko'zlab, jamoat mavjudligini aks yettiruvchi g'oyalar, qarashlar va nazariyalar yig'indisidir. U har qanday xalq, millat, sinfning siyosiy, falsafiy, axloqiy, diniy va hokazo. qarashlar tizimi, voqelikni nazariy tushunish va umumlashtirishdir.

Jamiyatda xalq va sinfning asosiy manfaatlar mafkura orqali yanada aniqroq va to'liq ifodalanishi uning doimo ilmiy xususiyatga yega yekanligini ko'rsatadi. Bir qator mualliflar o'zining chuqur sinfy tabiatiga ko'ra ijtimoiy mafkurani "ongning sinfy tomoni", "nazariy sinfy o'z-o'zini anglash" va boshqalar deb atashadi. ta'riflar ham beradilar. Ilg'or, inqilobiy sinflarning mafkurasi ham ilg'or va ilmiydir, eskirgan sinflar yesa doim eski, reaksiyon g'oyalarni targ'ib qiladilar va ularning yekspluatatsion mohiyatini oqlashga harakat qiladilar. Binobarin, ularning mafkurasi noilmiy va ilg'or yemas.

Oddiy ommaviy (yoki kundalik) ong - bu odamlarning kundalik hayotiy jarayonlarida, mehnat-ishlab chiqarish, ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy faoliyatida, ularning voqelikka munosabati, vaziyati va talablari, odatlari, odatlari, hayotiy jarayonlarida yegallagan yempirik bilim, tasavvur, ijodkorlik va kognitiv qobiliyatlar. axloqiy meyorlar, an'analar va boshqalar. Qopqoqlar. Oddiy ong voqelikni nazariy tushunish darajasiga ko'tarila olmaydi. U voqelikning aksariyat tashqi tomonlarini tushunadi, voqelik qonunlari va hodisalarning ichki mohiyatiga kira olmaydi.

Ilmiy-nazariy ong tabiiy va ijtimoiy voqelikni ilmiy jihatdan to'liq anglash, nazariy nuqtai nazardan tizimli va umumlashgan tushuncha, ichki mohiyat, qonuniyat va qonuniyatlarda ifodalangan tushunchadir. Albatta, bu ikki ong darajasi o'rtasidagi to'siq nisbiydir, ular bir-biri bilan o'zaro ta'sir qiladi. Ular hatto o'zaro aloqada bo'lib, bir-birini ma'lum darajada boyitadi. Oddiy - kundalik ong hamma davrlarda ham ijtimoiy ong shakllarining rivojlanishi va oziqlanishi manbai bo'lib kelgan. Ilm-fan va san'atning yeng ko'zga ko'ringan ijodkorlari doimo intellektual xalq ijodi va xalq tafakkuriga ishora qildilar.

Ijtimoiy ong rang-barang va xilma-xil shakllarga, yo'nalishlarga, jihatlariga yega: siyosiy g'oyalar, huquq, axloq, fan, din va boshqalar. Bu shakllar o'rtasida kuchli o'zaro ta'sirlar mavjud. Ijtimoiy ongning turli shakllarining paydo bo'lishi va ular o'rtasida o'zaro ta'sirning mavjudligining asosi bu barcha shakllarning aks yettirish obyektining umumiyligidir: shaxsni o'rab turgan obyektiv haqiqat, ijtimoiy borliq o'zining rang-barangligi va ko'p qirraliligi bilan

ajralib turadi. . Bu xilma-xil soha va jihatlar alohida-alohida mavjud yemas, ular bir-biri bilan turli shakl va vositalarda ta'sir o'tkazib, bir-birining mavjudligini shart qilib qo'yadi.

Sinflarning davlatga, ishlab chiqarishga, hokimiyatga, ijtimoiy tashkilot va muassasalarga bo'lgan munosabatlari muayyan siyosiy g'oyalar, qarashlar va hodisalarni yuzaga keltiradi. Ana shu g'oya va qarashlarning yig'indisi siyosiy ongning shakllantiradi. Binobarin, siyosiy ong xalq va tabaqalarning davlat hokimiyatiga bo'lgan munosabatlari asosida vujudga keladigan ijtimoiy-iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy pozitsiya va manfaatlarni aks yettiruvchi g'oyalar va tasavvurlar, his-tuyg'ular va kayfiyatlar yig'indisidir. Ana shu ijtimoiy-iqtisodiy va sinfiy manfaatlar asosida maxsus siyosiy manfaatlar shakllanadi.

Siyosiy manfaatlar obyektivdir va shuning uchun jamiyatning barcha a'zolariga (sinf, sinf, jamoa, individual va boshqalar) tegadi va qamrab oladi. Siyosiy manfaatlar jamiyatning barcha umumiy, ijtimoiy, iqtisodiy, sinfiy va axloqiy maqsadlarini markazlashtiradi va sintez qiladi. Shunday yekan, jamiyatdagi barcha qarama-qarshilik va ziddiyatlarning asosini siyosiy manfaat tashkil yetadi. O'sha kurashda mafkuraviy to'qnashuvlar ko'rinishida fan, san'at, din, falsafa va hokazo. bunday ong shakllari ishtirok yetadi, ularga siyosat ta'sir qiladi, hatto jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy hayoti ham siyosiy manfaatlarga bog'liq bo'lib qoladi. Biroq, bular insoniyat san'ati va zamonaviy ilm-fanning nisbiy mustaqilligini va hatto siyosatga teskari ta'sirini mutlaqo inkor yetmaydi.

Huquqiy ong qonun va normalarning jamiyatdagi munosabatlarni tartibga solishdagi rolini aks yettiradi. Turli shaxslar, qatlamlar, sinflarning qonunlari va normalari, mehnat jamoalari, ijtimoiy harakat va partiyalar, mansabdor shaxslar, tashkilotlar, idoralar, korxonalar va boshqalar. o'zining ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatini rasmiy va qonuniy tartibga soladi.

Axloqiy ong jamiyatning axloqiy tuzilishini tashkil yetuvchi muhim tarkibiy qismlardan biridir. Kishilik jamiyati vujudga kelganidan beri kishilar o'rtasida og'zaki (yozma) shaklda muayyan tartibga soluvchi me'yor va qoidalar vujudga kelgan bo'lib, ularning yig'indisi aynan axloqiy munosabatlardir.

Axloqiy va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida - mehnat ishlab chiqarish jarayoni, ijtimoiy-siyosiy faoliyat, oila-maishiy, siyosat, fan, shaxsiy, sinfiy, milliy, xalqaro munosabatlar va boshqalar. odamlarning xulq-atvori va munosabatlarini tartibga soladi, shaxslararo munosabatlarning yeng umumiy asoslarini belgilaydi. Yeng umumiy axloqiy tamoyillar (insonparvarlik, vatanparvarlik, milliylik, baynalmilallik, adolat, yezgulik, xayrixohlik, oshkoralik va boshqalar) inson axloqining asosini tashkil qiladi. Axloqiy meyorlar kundalik birga yashashda olingan ye'tiqod va ye'tiqodlar asosida shakllangan jamoatchilik fikri bilan tartibga solinadi. Shaxsning axloqiy tizimdagi ta'siri (avtoriteti) ma'lum bir siyosiy imtiyoz yoki rasmiy mavqe

bilan yemas, balki ma'naviy-axloqiy ibrat asosida, xulq-atvor va munosabat madaniyati tufayli yerishiladi.

Axloqning kelib chiqishi, mohiyati, kategoriyasi, tamoyili va muvofiqligi haqida maxsus falsafa, fan va axloqda bahs yuritiladi. Boshqacha qilib aytganda, yetika axloq haqidagi ilmiy nazariyadir. Hozirgi vaqtda respublikamizda, ayniqsa, mehnat jamoalari, jamoat guruhlari, siyosiy partiyalar va tashkilotlar, oilaviy-maishiy munosabatlar, madaniy aloqalar, tibbiyot va boshqalar. Ko'p hollarda sohalardagi odamlarning o'zaro munosabati va munosabatlari rasmiy, huquqiy normalar bilan yemas (agar ularning roli to'liq inkor qilinmasa), asosan axloqiy meyorlar va xulq-atvor qoidalari bilan tartibga solinadi. Jamoatchilik fikri, ya'ni yanada samarali vositaga aylanadi. Shuning uchun hozirgi vaqtda shaxsiy axloqiy namuna, obro', shaxsiy faollik, tashabbuskorlik, poklik, qadr-qimmat tuyg'usi, ishbilarmonlik va boshqalar. bunday yuksak axloqiy fazilatlar jamiyatda muhim tarbiyaviy va tartibga soluvchi vosita bo'lib, so'zning amal bilan mos kelmasligi, e'tiborsizlik kabi "ma'naviy muammo"ga aylanib qolgan holatlarni bartaraf yetishga faol va ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyatning axloqiy munosabatlar tizimida ma'muriy amirlik sharoitida shakllangan va uning ayrim jihatlari haligacha saqlanib qolgan, yuqorilarga nisbatan kamtarlik va o'zboshimchalik, quyilarga nisbatan loqayd, qo'pol, byurokratik munosabatda bo'lish kabi holatlar axloqiy hisoblanadi. odamlarda, ijtimoiy-siyosiy maqsadlarda passivlik, bu ishonchsizlik, pessimizm va hokazo kayfiyatni yuzaga keltiradi, ma'naviy hayot ziddiyatlariga "ajralmas" xarakter beradi. Bunday salbiy holatlarni bartaraf yetish, jamiyatda ijobiy tendensiyalarni shakllantirish, yuksak ma'naviyat, vatanparvarlik, vijdon, qadr-qimmat, sadoqat, milliy qadriyatlarimizga hurmat kabi yuksak qadriyat va tuyg'ularni shakllantirish ijtimoiy ongning barcha shakllari ta'siridandir. va oqsoqollar. Bundan to'g'ri yo'nalishda foydalanish, jamiyatni tarbiyalash va ma'rifat qilish, axloqiy madaniyatni yuksaltirish muhim ahamiyatga yega.

Yoshlar aholining ijtimoiy faol va potensial qudratli qismidir.

Yoshlar - ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy rivojlanish darajasi va jamiyatdagi sotsializatsiya xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan tegishli ijtimoiy, yoshlik xususiyatlari, psixologik fazilatlar va ijtimoiy qadriyatlariga yega bo'lgan ijtimoiy-demografik guruh.

Yoshlarni ijtimoiy subyekt sifatida ajratishning ma'no tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: huquqiy layoqat (jinoiy javobgarlik), fuqarolik-siyosiy layoqat, diniy qadriyatlar va hayotning ma'nosiga qat'iylik va faol yerishish, kasbiy o'zini o'zi belgilash va shunga mos ravishda yutuq. ijtimoiy-professional maqom.

Aynan shuning uchun ham yosh avlod xalq, davlat, sayyora kelajagidir. Unga umid bog'lanadi, ulardan dadil harakatlar va g'oyalar kutiladi. Shu boisdan ham yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, kamol toptirishga alohida ye'tibor qaratish zarur.

Yoshlar jamiyatning normal faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan ochiq, yoshga xos xususiyatga yega bo'lgan katta guruhdir. Shunday yekan, yoshlar muammosi butun jamiyat muammosidir. "Jamiyat - yosh" munosabatlar tizimi butun va qismlar o'rtasidagi dialektik o'zaro ta'sir modelini ko'rsatadi. Jamiyat yoshlarning munosib turini shakllantirsa, shunga ko'ra, yoshlar jamiyatning yo'nalishlari va kelajagini belgilaydi. Jamiyatning yoshlar masalasiga g'amxo'rlik ko'rsatishi yoshlar salohiyatini (intellektual, ma'naviy-ma'rifiy, milliy mentalitet, vatanparvarlik va h.k.) rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratish, shuningdek, yoshlarga oid oqilona insonparvarlik (xayriya) siyosatini yuritish demakdir.

Bunday yondashuv yoshlar muammosini chuqurroq tushunishga, shuningdek, yoshlarga bir jinsli aholi yemas, balki alohida ijtimoiy guruh sifatida tabaqalashtirilgan munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Jamiyat va davlat taraqqiyotining shartlaridan biri yoshlarning hozir va kelajakda hayotiyligidir. Ma'lumki, jamiyat va davlatning har tomonlama rivojlanishi yosh avlodning tutgan yo'nalishi, uning tashqi qiyofasi, dunyoqarashi, ruhiy va salomatligi, ongli hayot kechirishga intilishi bilan belgilanadi.

Bu yerda dinning o'rni va vazifasi, shubhasiz, muhim ahamiyatga yega bo'lib, u o'zining qadriyat mazmuni, axloqiy meyorlari, tamoyil va tushunchalari orqali raqobatbardosh shaxsning ma'naviy yuksalishi va barkamol kamol topishiga katta hissa qo'shadi.

Hozirgi vaqtda jamiyatning turmush tarzi va dunyoqarashi tizimi sifatida dinning roli sezilarli darajada oshdi. Dinning ijtimoiy munosabatlarga, jamoat ongining diniy tarkibiy qismini shakllantirishga ta'sir doirasi kuchayib, kengayib bormoqda. Aholi turli qatlamlari vakillarining ma'naviy, jumladan, diniy turmush tarziga qiziqishi ortib bormoqda.

Yoshlarni diniy identifikatsiyalashning miqdoriy va sifat ko'rsatkichlaridan kelib chiqib, diniy identifikatsiyaning xossalari va ma'nosini ko'rib chiqish mumkin. Birinchidan, diniy o'ziga xoslikning ayrim jihatlariga to'xtalib o'tamiz, chunki diniy o'ziga xoslik fanlararo tadqiqotlarni talab qiladi. Diniy o'ziga xoslik jamiyat sohalari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, har qanday hodisalarda namoyon bo'lishi mumkin. Yerviyer-Léger o'z tadqiqotida diniy identifikatsiyaning 4 jihatini ajratib ko'rsatadi:

- Diniy jamoa. Darhaqiqat, diniy jamoa ijtimoiy belgilar va belgilardan iborat. Muhimi, ramzlar va belgilar odamlarning ma'lum bir dinga mansubligini aniqlashga xizmat qiladi. Diniy identifikatsiyalash jarayonida diniy jamoa a'zolarining ma'lum din yoki diniy guruhga a'ziligini belgilovchi ramzlar va belgilar qo'llaniladi.

- Diniy yetika. Diniy axloqning diniy o'ziga xoslik jihati sifatida qaralishining sababi shundaki, diniy yetika odamlarning ma'lum bir dinga bo'lgan ishtiyoqi va qiziqishini hisobga

oladi. Ochig'ini aysam, har bir din u dunyoda ham, oxirtda ham yaxshilik, yaxshilik, yezgulikdir. vatanparvarlik va boshqalar. ulug'laydi.

- Madaniyat. Bu yerda madaniyat keng ma'noda madaniyat nuqtai nazaridan qaraladi. Diniy o'ziga xoslik nuqtai nazaridan madaniyat diniy ramzlar, urf-odatlar, ta'limotlar, kitoblar, marosim belgilari, tarix, kundalik hayot, axloq, san'at, yestetika va boshqalarni o'z ichiga oladi. kiritilgan.

- Hissiy jihat. Yerviyer-Leger bu jihatga misol tariqasida diniy bayramlar va voqealarni keltiradi. Masalan, Rojdestvo yoki Pasxa bayramlarda an'anaviy xizmatlar, ya'ni odamlar bu bayramlar tufayli kamida yiliga bir marta cherkovga tashrif buyurishadi.

Ana shu to'rt jihat ustun bo'lsa, ma'no jihatdan bir-biriga yaqin bo'lgan kosa diniy o'zlikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Odamlar hukm qilishda hissiy yehtiyojni his qiladilar va diniy madaniyat qadriyatlarini saqlashga intiladilar, ular birgalikda jamiyatga o'ziga xoslikning o'ziga xos xususiyatlarini olib keladi. Diniy bayramlar va ibodatlar alohida ahamiyatga yega, chunki ular diniy o'ziga xoslikning hissiy va madaniy jihatlarining ajralmas qismidir. Ibadat jarayonida "Biz" degan guruh tuyg'usi shakllanadi va umumiy tegishlilik hissi paydo bo'ladi.

Shu bilan birga, bugungi yoshlarning diniy o'ziga xosligiga ta'sir yetayotgan internet tizimining faolligini ham alohida ta'kidlash joiz. Zamonaviy internet tizimidagi ijtimoiy tarmoqlar, saytlar va internet hamjamiyatlari zamonaviy yoshlarning qiziqishini oshirib, yoshlar orasida tobora muhim ahamiyat kasb yetmoqda.

Yoshlar orasida "dinsizlar"ga qaraganda dinga ye'tiqod qiluvchilar ko'proq. Diniy marosimlar darajasi o'rtacha deb belgilangan. Yoshlar ma'badlarga boradilar, lekin faqat maxsus joylarda, ibodatlar matnini o'rganadilar, diniy marosimlarni bajarishga intiladilar. Din shaxsiy va kosmik qadriyatlar va talqinlarning hukmron tizimi bo'lganlardan tashqari, din sevimli mashg'ulotiga yoki milliy yoki jamoaviy birlashish ramziga yoki go'zallik manbaiga aylangan ko'plar bor. Aksariyat yoshlar fikricha, din va davlat o'rtasidagi munosabatlar barqaror bo'lishi kerak.

Yoshlar ko'pincha din tanlash huquqini va unga ye'tiqod qilish yerkinligini odatiy hol deb bilishadi. So'rov natijalari ko'pchilik yoshlarning noan'anaviy dinlarga munosabati salbiy yekanligini ko'rsatdi. Yoshlar orasida islomga munosabat kuchaymoqda. Qolaversa, din asosidagi ijtimoiy nizolar kuchaymoqda. Yoshlarning fikricha, konfessiyalararo muammolar yildan-yilga dolzarb bo'lib bormoqda. Yoshlar o'rtasida konfessiyalararo tinchlikni shakllantirish borasidagi ishlarni, jumladan, ommaviy axborot vositalari va internet orqali kuchaytirish zarur.

Hozirgi vaqtda diniy munosabatlar sohasidagi yeng muhim masalalardan biri bag'rikenglik tamoyillarini jamiyat hayoti amaliyotiga keng joriy yetishdir. Ingliz tilida bag'rikenglik boshqa birovni ye'tirozsiz qabul qilish qobiliyati va tayyorligini bildirsa, fransuz tilida boshqa birovning yerkinligini, uning fikrlash tarzini, xulq-atvorini, siyosiy va diniy qarashlarini hurmat qilishni

anglatadi. Tolerantlik sharqiy mamlakatlarda boshqalarga mehr ko'rsatish, kechirimlilik, ochiqlik ma'nolarida qo'llaniladi. Sharqona bag'rikenglik tushunchasi qozoq xalqiga xosdir.

Bugungi kunda ona tilimizda bag'rikenglik va bag'rikenglik so'zlari bag'rikenglik so'zining sinonimi sifatida qo'llanilmoqda. Bizningcha, bag'rikenglik xotirjamlikni saqlash va xotirjamlikni tan olish tushunchasiga yaqin. Sabr - bu nafaqat hayotda duch keladigan qiyinchiliklardan voz kechmaslik, balki boshqa odamning kimligini, ya'ni sizning qadriyatlarinigiz va tushunchalarinigizga mos kelmaydigan pozitsiyalarini sovuqqonlik bilan ko'rsatishni anglatadi. Albatta, bag'rikenglik o'zgalarning haddan oshib ketishiga doim chidash, befarq bo'lishni anglatmaydi. YA'ni, har ikki tomonda ham ma'lum chegaradan oshmasligi kerak. Bardoshli bo'lish – hamma odamlar uchun umumiy bo'lgan tamoyillarga amal qilish, xulq-atvor va muomalada muayyan odob-axloqni saqlash, odamlarning sha'ni va vijdoniga ziyon yetkazmaslikdir. Yuqorida aytib o'tganimizdek, bag'rikenglik tushunchasining dunyo xalqlari tillarida ma'nosi juda o'xshash bo'lib, sabrli bo'lishni anglatadi. Tolerantlikning asosi o'zganing o'ziga xosligi va o'ziga xosligini tan olish va bu alohida xususiyatga bo'lgan huquqni buzmaslikdir. Tolerantlik insonning boshqa madaniyatlar, millatlar, dinlar va ijtimoiy guruhlar vakillari bilan muloqot qilish va bir-birini tushunishga psixologik tayyorligidir. Ma'lumki, asrlar davomida singib ketgan eskicha fikr, xulq-atvor, odatlardan qutula olmaymiz. Bir boshqacha aytganda, zamonaviy jamiyat bag'rikenglik yo'nalishida katta ishlarni amalga oshirishi kerak.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Dunyoviylik falsafasi. Maqolalar to'plami. -T.: TDIU, 2007. -157 b./ I. Saifnazarov. Dunyoviylik – mamlakat ravnaqining asosidir. (so'zboshi o'rnida). – 3 b.; T. Karim. Dunyoviylik falsafasi. -5-b.; T.Karim, D.Rahmatova. Tarixiy jarayonlarni tahlil qilishning dunyoviy tamoyillari. – 29 b.; R.Nosirov, T.Karim. Abu Mansur al-Moturudiy qarashlarida dunyoviy ilm va e'tiqodning o'zaro nisbati to'g'risida. – 76 b.; A.Boboyev. Hozirgi davrda diniylik va dunyoviylikning o'zaro munosabati haqida. -116 b.;

2. Boboyev A. Hozirgi davrda diniylik va dunyoviylikning o'zaro munosabati haqida // Dunyoviylik falsafasi: Maqolalar to'plami. – Toshkent: TDIU, 2007. – B. 119.

3. Qahharova SH. Global ma'naviyat – globallashuvning g'oyaviy asosi.-T.: Tafakkur, 2009.-238 b.